

شوه نامه خدمات جامع

سلامت روانی اجتماعی شهرستان

www.ketab.ir

سرشناسه: دماری، بهزاد، ۱۳۵۲ -

عنوان و نام پدیدآور: شیوه‌نامه خدمات جامع سلامت روانی و اجتماعی شهرستان / تحقیق و تالیف بهزاد دماری، احمد حاجبی، ونداد شریفی.

مشخصات نشر: تهران: انتشارات طب و جامعه، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: ۱۶۸ ص: مصور (رنگی)، جدول (رنگی)، نمودار (رنگی).

شابک: 978-600-7222-17-1

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: بهداشت روانی -- ایران -- خدمات

Mental health services -- Iran

موضوع: سلامت‌پروری روانی -- ایران

Mental health promotion -- Iran

موضوع: سلامت‌پروری -- ایران -- برنامه‌ریزی -- سیاست دولت

Health promotion -- Planning -- Government policy -- Iran

شناسه افزوده: حاجبی، احمد، ۱۳۴۲ -

شناسه افزوده: شریفی، ونداد، ۱۳۴۹ -

رده بندی کنگره: ۷/۷۹ RA ۱۳۰۸ ۱۳۰۸

رده بندی دیویی: ۳۶۱/۲۰۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۲۲۸۸۹۱۳

شیوه‌نامه خدمات جامع سلامت روانی و اجتماعی شهرستان

تحقیق و تالیف: دکتر بهزاد دماری، دکتر احمد حاجبی، دکتر ونداد شریفی

صحیح جلد: سما قفا، بهزاده

صفحه‌رایی: شیوه‌خوانی

ناشر: انتشارات طب و جامعه

تیراژ: ۵۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول

زمستان ۱۳۹۶

قیمت: ۳۷۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۲۲۲-۱۷-۱

ISBN: 978-600-7222-17-1

کلیه حقوق متعلق به مؤسسه ملی تحقیقات سلامت و

دفتر سلامت روانی اجتماعی و پیشگیری از اعتیاد وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی است.

E-mail: tbojameh@gmail.com - ۰۹۳۹۴۶۲۸۳۸۸

نحوه ارجاع به این مستند در صورت استفاده از آن:

کتاب:

دماری بهزاد، احمد حاجبی، شریفی ونداد. شیوه‌نامه خدمات جامع سلامت روانی و اجتماعی شهرستان. انتشارات طب و جامعه. ۱۳۹۶.

مقاله:

1. Heidari E, Eslami S, Abolhassani F, Sharifi V, Taherzadeh Z, Daneshvar T. Association between Physicians' Adherence to a Pharmacotherapy Guideline and Continuity of Care for Patients with Depression and/or Anxiety Disorder. Arch Iran Med. 2017 May;20(5):308-313
2. Amini H, Shakiba A, Sharifi V, Shirazi M, Sadeghi M, Abolhasani F, Hajebi A. Evaluation of the performance of general practitioners in a collaborative care program by employing simulated patients. Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol. 2016 Sep;51(9):1311-9.

پیش گفتار مؤلفان

بسته اول) خدمات پایه سلامت روان

مقدمه

۱) فلوجارت‌های فرایندهای ارائه خدمات و دستورالعمل‌های مربوطه

- فلوجارت ارائه خدمات سلامت روان در نظام مراقبت‌های بهداشتی
- فلوجارت ارائه خدمات سلامت اجتماعی در نظام مراقبت‌های بهداشتی
- فلوجارت ارائه خدمات پیشگیری و درمان سوءمصرف مواد

۲) ارائه‌دهندگان خدمات سلامت روان و سلامت اجتماعی و شرح وظایف هر یک از آنها

۳) تشریح نحوه ارائه خدمات

الف) غربالگری (بیماریابی)

- غربالگری در حوزه سلامت روان
- غربالگری در حوزه سلامت اجتماعی
- غربالگری درگیری با مصرف سیگار، الکل، مواد (آپ) و...
- موارد ارجاع فوری در حوزه سلامت روان، اجتماعی و...

ب) خدمات قابل ارائه و نحوه ارائه

- آموزش مهارت‌های زندگی
- آموزش مهارت‌های فرزند پروری
- دستورالعمل رفتار با کودک و نوجوان در بخش بهداشت و درمان
- برنامه پیشگیری از رفتارها خودکشی
- حمایت‌های روانی اجتماعی در بلایا
- تشخیص و درمان اختلالات روانپزشکی

۴) نحوه تکمیل شاخص‌های مورد انتظار «بسته خدمات پایه سلامت روان»

بسته دوم) خدمات تخصصی برای بیماران دچار اختلالات شدید روانپزشکی در مرکز تخصصی سلامت روان

جامعه‌نگر

مقدمه

۱) بسته خدمات واحد توانبخشی روزانه

۲) بسته خدمات واحد مراقبت پس از ترخیص (ویزیت در منزل و پیگیری تلفنی)

۳) بسته خدمات واحد مراقبت مشارکتی

۴) دستورالعمل راه‌اندازی مرکز تخصصی سلامت روان جامعه‌نگر (CMHC)

۵) نحوه تکمیل شاخص‌های مورد انتظار «بسته خدمات تخصصی» - ۱۳۹۵

بسته سوم) اقدام جامعه

اقدام اول) شکل‌گیری تفاهم‌نامه همکاری و دبیرخانه اقدام جامعه

- پیوست الف) چارچوب تفاهم‌نامه همکاری بین‌بخشی و مشارکت مردم برای استقرار پیشگام خدمات جامع سلامت روانی و اجتماعی شهرستان

۱۱۲	■ پیوست ب) نحوه محاسبه شاخص‌های «بسته اقدام جامعه»
۱۱۵	■ پیوست ج) برنامه آموزشی کارکنان بسته اقدام جامعه
۱۱۶	اقدام دوم) شکل‌گیری خانه مشارکت مردم
۱۱۶	۱) شیوه‌نامه شکل‌گیری خانه مشارکت مردم
۱۱۹	۲) آموزش و پایش عملکرد خانه مشارکت مردم
۱۲۰	اقدام سوم) بسته خوداتکایی و مراقبت اجتماعی
۱۲۷	■ فرایند خوداتکایی مددجویان ارجاع شده از مراکز بهداشتی درمانی و کلینیک سلامت روان جامعه‌نگر شهرستان
۱۳۵	اقدام چهارم) ترویج پیام‌های سلامت روان و انگ‌زدایی
۱۳۶	منابع
۱۳۹	پیوست‌ها
۱۳۹	پیوست ۱) برنامه آموزشی کارشناسان بسته خدمات پایه سلامت روان
۱۵۷	پیوست ۲) مکان‌های حمایتی و پشتیبان دستگاه‌های ملی
۱۵۸	پیوست ۳) پیام‌های آموزش همگانی سلامت روان و اجتماعی
۱۶۶	پیوست ۴) مقالات و نشریات
۱۶۸	پیوست ۵) تصویر اینفوگرافیک کل فرایند طرح استقرار پیشگام خدمات سلامت روان و مراقبت اجتماعی

پیش‌گفتار مؤلفان

پیمایش ملی سلامت روان که در سال ۱۳۹۰-۱۳۸۹ انجام شد، نشان داد که تقریباً از هر ۴ نفر، یک نفر دچار یک یا چند اختلال روانپزشکی است (۲۳/۶٪) و شیوع اختلالات شدید روانپزشکی نیز حدود یک درصد است؛ با این حال، دو سوم افراد مبتلا، از مداخلات بهداشتی درمانی بهره‌مند نمی‌شوند و بسیاری از خدمات ارایه شده نیز فاقد کیفیت مطلوب هستند؛ و سرانجام مشخص شد که اختلالات روانپزشکی هزینه قابل ملاحظه‌ای را به خانواده تحمیل می‌کنند به طوری که برای یک بیمار روانپزشکی، تا بیش از ۳۰ درصد از درآمد سرانه خانواده در طی یک سال هزینه می‌شود. آخرین مطالعه با بیمارها در کشور (۲۰۱۰) نیز مشخص کرد که بیماری‌های روانپزشکی در مقایسه با سایر بیماری‌ها مهم‌ترین عامل ناتوانی در سنین بین ۱۰ تا ۴۰ سالگی هستند و از سوی دیگر در مقایسه با ۱۴ کشور دیگر با درآمد سرانه مشابه، ایران در نظر بیمه و سردگی اساسی در رتبه نخست و از نظر بار اختلالات اضطرابی و نیز مصرف مواد در رتبه سوم قرار دارد؛ و سرانجام اینکه در دو دهه گذشته بار بیماری ناشی از خودکشی، خشونت بین فردی و سوءمصرف مواد افزایش داشته است.

کتاب حاضر حاوی سه بسته خدمتی است که برای اجرا در شهرستان تهیه شده است. تدوین این بسته‌ها حاصل تلاش سه گروه مجزا است که در زمان اجرای پیشگام خدمات سلامت روانی اجتماعی سال ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ تجمیع شده است:

■ بسته اول) خدمات سلامت روانی اجتماعی پایا

خدمات روان در این بسته برای ارایه در خانه‌های بهداشتی، پایگاه سلامت، مرکز جامع خدمات سلامت و مراکز بهداشتی درمانی در سال ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ تدوین شده است و بسته تحویل بهداشت دولت یازدهم ادغام و برای اجرا در حاشیه شهرها ابلاغ شده است. اجزای بسته سلامت روان و بسته کامل مراقبت‌های اجتماعی خود حاصل دو طرح تحقیقاتی مجزا بوده است:

■ طرح اول: طراحی و پایلوت ارایه خدمات سلامت در قالب مرکز بهداشتی درمانی نسل جدید

که اجرا و نظارت آن به ترتیب بر عهده گروه مؤلفه‌های اجتماعی مؤسسه ملی تحقیقات بافت ارتباط با صنعت دانشگاه علوم پزشکی تهران در سال ۱۳۹۴-۱۳۹۴ بوده است. تأمین مالی این طرح از بودجه‌های جذب شده از وزارت نفت بوده است.

■ طرح دوم: طراحی بسته مراقبت اجتماعی قابل ادغام در نظام مراقبت‌های اولیه که اجرا و نظارت

آن به ترتیب بر عهده گروه مؤلفه‌های اجتماعی مؤسسه ملی تحقیقات و معاونت پژوهشی دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی بوده است.

نتایج هر دو طرح به علاوه تلاش کارشناسان حوزه ادارات سلامت روان و سلامت اجتماعی دفتر سلامت روانی، اجتماعی و اعتیاد وزارتخانه موجب شد که این بسته شکل بگیرد.

■ بسته دوم) خدمات تخصصی سلامت روان در قالب ایجاد مرکز سلامت روان جامعه‌نگر (CMHC):¹

این طرح اولین بار در سال ۱۳۸۹ در منطقه ۱۶ تهران راه‌اندازی شد و در چند سال متوالی پایش و ارزشیابی شده که به تدریج همین الگو در ۱۲ نقطه دیگر کشور اجرایی شد. بسته خدمات تخصصی پس از بررسی و تحلیل نظام سلامت شهرستان با تغییراتی به تصویب وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی برای اجرا در شهرستان رسید. اساتید و خبرگان متعددی در شکل‌گیری این بسته از سال‌های ابتدایی نقش داشته‌اند.

■ بسته سوم) بسته اقدام جامعه:

این بسته حاوی خدمات سلامت روان که از طریق همکاری بین‌بخشی و مشارکت مردم باید پیگیری شوند. تجربه این نوع خدمات در طرح جامع سلامت استان قزوین از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۲ ایجاد شد. با تغییراتی در بسته استانی و همچنین تعدیل نفعان در جغرافیای شهرستان بسته شکل گرفت. در این بسته مجموعه شواهد معتبر مرور شده توسط سازمان جهانی بهداشت از جمله گزارش‌های سلامت روان سال ۲۰۰۱، ۲۰۰۴، ۲۰۰۸ و ۲۰۱۱ ملحوظ شده است.

بسته‌های سه گانه پیشین برای اجرا در سه شهرستان بردسیر (کرمان)، قوچان (خراسان رضوی) و اسکو (آذربایجان شرقی) به کلیه متولیان شامل کارشناسان، شناسان، پزشکان، روانپزشکان و مدیران فرمانداری آموزش داده شده است و با امضای مشترک معاونان این سه شهرستان بهداشت وزیر بهداشت درمان و آموزش پزشکی به شماره ۳۰۰/۱۸۴۵۲ مورخ ۹۴/۱۱/۷ جهت اجرا در سه شهرستان فوق ابلاغ شده است. هم‌زمان طرح ارزشیابی خدمات سلامت روانی اجتماعی در این سه شهرستان طی تحت ارزشیابی با نظارت دانشگاه علوم پزشکی تهران طراحی و در مقطع فعلی با ۳۸۰۰ نمونه قبل از ارایه خدمات پرسشگری شده است که در اسفند سال ۱۳۹۵ تکرار خواهد شد در این ارزشیابی سه شهرستان مورد و سه شهرستان شاهد انتخاب شده‌اند.

جا دارد از کلیه همکاران ملی، استانی و شهرستان مندرج در شناسنامه کتاب خدمات جامع سلامت روانی و اجتماعی شهرستان، مروزی بر اقدام پژوهی پیشگام^۱ تشکر کرده و از استاد محترم دکتر جعفر بوالهیری برای نظارت این طرح تشکر و قدردانی نماییم. امید است با ارزشیابی نتایج این طرح در پایان سال ۱۳۹۵ اسکو رنگری شده و پس از ارتقای این بسته‌ها برای اجرا در کل کشور آماده شود.

دکتر بهزاد دمازی

دکتر احمد حاجبی

دکتر ونداد شریفی